

اصول حتمیت، قطعیت و سرعت

در قصاص نفس

نگارنده:

رضا قدیری صوفی

سرشناسه :	قدیری صوفی، رضا، ۱۳۶۰ -
عنوان قراردادی :	ایران. قوانین و احکام
	.Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور :	اصول حتمیت، قطعیت و سرعت در قصاص نفس/ نگارنده رضا قدیری صوفی.
مشخصات نشر :	تهران: شاکلید، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری :	ت، ۱۰۷ ص.
شابک :	978-600-96498-0-8
وضعیت فهرست نویسی :	فیا
یادداشت :	کتابنامه: ص. ۱۰۳ - ۱۰۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع :	قصاص (فقه) - ایران
موضوع :	IranLex talionis (Islamic law) -
موضوع :	قصاص (فقه)
موضوع :	(Lex talionis (Islamic law
رده بندی کنگره :	۱۳۹۵ الف۴ق/۳۹۵۳ KMH
رده بندی دیوانی :	۳۴۵/۵۵۰۷۷
شماره کتابشناسی ملی :	۴۳۱۰۵۰۵

نگارنده: رضا قدیری صوفی

حروف نگار: رضا قدیری صوفی

نوبت چاپ: اول ۹۵

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: شاکلید

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۹۸-۰۰-۸

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

قبل از ورود به مباحث کتاب، باید عنوان شود که در کتاب حاضر، تلاش شده که اصول حتمیت، قطعیت و سرعت سزار بکاریا را در قصاص نفس جستجو کنیم. اینکه آیا چنین اصولی در قصاص و به خصوص قصاص نفس حاکم است یا نه؟ لذا، اگر خوانندگان عزیز در جای جای کتاب ملاحظه می کنند که موردی از موارد قصاص با نظرات بکاریا، مقایسه شده است، از همین رو می باشد. اگر چه که فیلسوف بزرگی چون بتنام نیز در خصوص این اصول، مباحث زیادی ارائه داده است ولی با توجه به اینکه بکاریا، مؤسس و بنیان گذار این اصول بوده و نظراتش تأثیری زیادی در حقوق جزا و حقوق کیفری داشته و همچنان نیز دارد، لذا صرفاً از نظرات این حقوقدان بزرگ، استفاده شده است. بر همین اساس، کتاب در سه فصل تقسیم شده است. فصل اول آن به اهداف مجازات ها پرداخته، البته هدف از اجرای مجازات چیست؟ در فصل دوم به بررسی اصول حتمیت، قطعیت و سرعت مجازات ها بر طور تاریخ اشاره شده است با این هدف که ببینیم آیا در طول تاریخ نیز این اصول وجود داشته و یا بعد از طرح آنها از سوی بکاریا، بوجود آمدند؟ اما فصل سوم که جان مایه ی این کتاب می باشد، به بررسی اصول سه گانه بکاریا در قصاص نفس با عنوان «اصول حتمیت، قطعیت و سرعت در قصاص نفس» پرداخته شده است؛ با این توضیح که این اصول در مواد مرتبط با قصاص نفس مورد بررسی قرار گرفته اند و لذا از این باب، نوآوری منحصر به فردی صورت گرفته است. چه آنکه هم مواد مربوط به قصاص نفس بر اساس قانون مجازات جدید می باشد و هم اینکه اصول سه گانه بکاریا در مقام قیاس با مواد قانونی قصاص نفس قرار گرفته اند.

در پایان لازم می دانم که از تمامی دوستان و اساتیدی که بنده را در جهت بهبود این اثر حمایت و راهنمایی نمودند تشکر و قدر دانی نمایم.

رضا قدیری صوفی

۱۱	مقدمه
۱۳	فصل اول - اهداف مجازات ها
۱۴	مبحث اول - مفهوم مجازات
۱۵	مبحث دوم - اهداف مجازات ها از دیدگاه حقوق جزا
۱۵	گفتار اول - هدف اصلی
۱۶	گفتار دوم - اهداف اختصاصی
۱۷	الف - جلب رضایت مجرم علیه
۱۷	ب - عدالت خواهی
۱۸	پ - باز پروری مجرم
۱۹	ت - پیشگیری
۱۹	۱ - ارباب بزهکار (پیشگیری فردی)
۱۹	۲ - ارباب دیگران (پیشگیری عمومی)
۲۰	مبحث سوم - اهداف مجازات ها از دیدگاه اسلام
۲۱	گفتار اول - اصلاح مجرم
۲۱	گفتار دوم - ارباب دیگران
۲۲	گفتار سوم - پیشگیری از جرم
۲۴	فصل دوم - حتمیت، قطعیت و سرعت مجازات ها در طول تاریخ
۲۶	مبحث اول - اولین جرم روی زمین
۲۸	مبحث دوم - حتمیت، قطعیت و سرعت مجازات، در دوران انتقام
۲۹	گفتار اول - انتقام خانوادگی - قبیله ای
۳۰	گفتار دوم - انتقام خصوصی یا شخصی
۳۱	الف - غرامت

۳۲	ب - قصاص
۳۳	۱- نخستین قوانین مکتوب قصاص توسط بشر
۳۶	۲- قصاص در ادیان الهی
۳۷	۱-۲- قصاص در دین یهود
۳۸	۲-۲- قصاص در دین مسیح
۳۹	۲-۳- قصاص در دین اسلام
۴۲	مبحث سوم - حتمیت، قطعیت و سرعت مجازات از نگاه مؤسین این نظریه
۴۳	گفتار اول - مجازات از نگاه متسکیو
۴۴	گفتار دوم - مجازات از نگاه ژان ب. س
۴۶	گفتار سوم - بکارها و نظریه ی حتمیت، قطعیت و سرعت مجازات ها
۵۰	گفتار چهارم - مجازات از نگاه بنّام
۵۲	فصل سوم - اصول حتمیت، قطعیت و سرعت مجازات ها
۵۳	مبحث اول - تعریف قصاص
۵۴	مبحث دوم - فلسفه قصاص
۵۶	مبحث سوم - جنایت عمدی
۵۹	مبحث چهارم - اصول حتمیت و قطعیت در قصاص نفس
۶۵	گفتار اول - نسبی بودن حتمیت و قطعیت در مواد قانونی قصاص
۶۵	الف - قتل های عمدی که موجب قصاص نیستند
۶۶	۱ - مرتکب، پدر یا از اجداد پدری مجنی علیه نباشد
۶۷	۲ - عقل و بلوغ
۶۹	۳ - تساوی در دین
۷۰	ب- قتل های عمدی که مشمول علل موجهه هستند
۷۱	۱ - مرتکب جرم حدی که مستوجب سلب حیات است
۷۴	۲ - متجاوز و کسی که تجاوز او قریب الوقوع است و قتل عمدی در دفاع مشروع
۷۵	۳ - قتل عمدی مرد اجنبی که با همسر فردی در حال زنا باشد

- ب - عواملی که موجب سقوط قصاص هستند ۷۶
- ۱ - گذشت صاحب حق قصاص ۷۶
- ۱-۱ - عفو مجنی علیه ۷۷
- ۱-۲ - عفو اولیاء دم ۷۹
- ۱-۳ - عفو ولی امر یا حاکم ۸۱
- ۲ - قوت یا فرار قاتل ۸۳
- ۳ - مردد بودن قاتل بین دو یا چند نفر ۸۳
- مبحث پنجم - اصل سرعت در قصاص نفس ۸۵
- گفتار اول - اصل سرعت در زمان ۸۵
- گفتار دوم - اصل سرعت در اعمال ۸۸
- الف - وجود اولیاء دم محجور (صغیر) ۹۱
- ۱ - صغیر بودن تمامی اولیاء دم ۹۱
- ۱-۱ - نظریه ی انتظار بلوغ ۹۱
- ۱-۲ - نظریه ی رعایت مصلحت ۹۲
- ۲ - صغیر بودن بعضی از اولیاء دم ۹۳
- ب - پرداخت فاضل دبه در مقابل قصاص مرد مسلمان توسط اولیاء دم زن مسلمان ۹۶
- ب - قصاص زن حامله ۹۹
- ت - زنده ماندن قاتل، پس از قصاص، در صورتی که به گونه ای تا صحیح قصاص شده باشد ۱۰۰
- منابع و مآخذ تحقیق ۱۰۳

جرم و مجازات از دیر باز تا کنون آمیخته با جامعه انسانی بوده و همچنان نیز وجود داشته و ادامه خواهد داشت. چرا که این دو مقوله، زاینده تفکرات بشری می باشند. غریزه ی حفظ حیات با طبیعت انسان آمیخته است و این کشش طبیعی به تجاوز به تمامیت جسمی و روانی بشر، در هر برهه ای از زمان پاسخ داده است. این پاسخ و عکسل العمل در غالب موارد به شکل انتقام ظهور پیدا می کند. بدی در مقابل بدی، معمولاً روشن ترین و صریح ترین واکنش انسان در قبال تجاوز به اوست و می توان گفت: نخستین نشانه های حقوق جزا با حق اعمال مجازات همین واکنش غریزی بشر در مقابل بدی بوده است. البته نباید نادیده انگاشت که مصلحت اجتماعی در شکل بندایی آن و نفع اجتماعی حتی در قبیله های بسیار کوچک نیز در کنار انتقام، به شکلی نه کاملاً روشن وجود داشته که بعداً تکامل پیدا کرده است. لذا می توان گفت: تاریخ بنیادهای حقوق جزا، با اندیشه ی انتقام شروع می شود. بد به تعدیل نسبی می رسد و امروز البته نه به شکل ثابت و همگانی، به تعدیل کلی در جهت محدودیت انسان و گرسن تحولات به سوی نفع اجتماعی پیش می رود.^۱ در واقع، تأمل نظری درباره مبانی حق مجازات، با ظهور انسان در فلسفه ی غرب و اصالت بخشیدن به او همزمان است. از نیمه دوم سده هیجدهم، برخی از فیلسوفان اجتماع، انسان را دارای حقوق کیفری، در اعتراض به عدم ضرورت کیفرهای سنگین و قول به شناختن حقوق محکومان، برای پی ریزن اصولی که بتوان آیین و قوانین کیفری را بر آن پایه استوار کرد، کوشش بسیار کرده اند. نظریات آنها اگر چه پس از آن مورد ایراد قرار گرفت، لیکن در تضمین و حفظ حقوق فردی و اجتماعی محکومان مؤثر افتاد. یکی از آن نظریات که جهانی را تحت سیطره ی خود درآورد، اصول حتمیت، قطعیت و سرعت در مجازات ها می باشد. هنگامی که حتمیت و قطعیت سخن می گوئیم، ناخواسته ذهن به سمت جرم، مجرم و مجازات ها سوق پیدا می کند. این گونه است هنگامی که از قصاص^۲ سخن می گوئیم. به ذهن شخص، یک نوع مجازات متبادر می شود. اما جسد این نوع مجازات با

۱- تورنبا، رضا، زمینه حقوق جزای عمومی، کتابخانه گنج دانش - نشر داد آفرین، چاپ بیست و سوم، ۱۳۸۷، ص ۶۵

۲- اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی، نشر میزان، چاپ سیزدهم، ۱۳۸۵، ص ۶۰

۳- زین پس، هر جا سخن از قصاص می شود، مراد همان قصاص نفس است.

مجازات های دیگر فرق می کند چرا که بر گرفته شده از احکام الهی است. آنچه که باعث تمایز این مجازات از سایر مجازات های دیگر می شود، حق و تسلطی است که خداوند به ولی دم مقتول عطا نموده است. اگر چه مجازات قصاص یکی از قدیمی ترین مجازات های بشری است ولی همین عامل حق و تسلطی که خداوند به واسطه قتل به ولی دم مقتول داده است، این نوع قصاص اسلامی را با قصاص ابتدایی که در طول تاریخ با آن مواجه هستیم متمایز می نماید. چه آنکه آن قصاص، صرفاً دارای جنبه ی انتقام محض بود. از آنجایی که قصاص یک نوع مجازات قلمداد می شود و اصول حتمیت، قطعیت و سرعت نیز در مورد اعمال مجازات ها ارائه گردیده است لذا، ناگزیر خواهیم بود برای روشن شدن هر چه بهتر موضوع اصول حتمیت، قطعیت و سرعت و جهت قصاص در طول تاریخ، اول نگاهی گذارا به اهداف مجازات ها در غالب فصل یک، پردازیم و سپس در مورد حتمیت، قطعیت و سرعت اعمال مجازات ها از ایام گذشته تا ظهور همین نظریه ی حتمیت، قطعیت و سرعت به عنوان فسر دو مباحثی را عنوان کرده و پس از آن با آگاهی از چرایی طرح این نظریه، به بررسی اصول حتمیت، قطعیت و سرعت در قصاص نفس در فصل سوم می پردازیم.